

ગાથા - ૬૨ નો ભાવાર્થ અને ગાથા - ૬૩ - ૬૪.

(શું કહે છે ?) જેમ વર્ણાદિ ભાવ-વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, શુભ-અશુભ ભાવ, એ પુદ્ગલદ્રવ્યની સાથે તાદાત્મ્યસ્વરૂપે છે, રાગ આવે-આવે છે-દયા, દાન, વ્રત, આદિના વિકલ્પભાવ, એ પુદ્ગલદ્રવ્યની સાથે તાદાત્મ્યસ્વરૂપ છે, આત્માની સાથે તાદાત્મ્ય નહીં. આકરી વાત ! જીવ-અજીવ અધિકાર છે ને !

જીવસ્વભાવ તો અભેદ-અખંડ, આનંદ-પૂર્ણ આનંદસ્વરૂપ આદિ અભેદ, એમાં જે આ રાગ-ભેદ આદિ છે એ બધા પુદ્ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે- અહીં સ્વભાવની દૈષ્ટિ બતાવવી છે.

તેમ જીવ સાથે પણ તાદાત્મ્યસ્વરૂપે હોય-એ દયા-દાન-રાગ આદિના ભાવ પુદ્ગલની સાથે સંબંધ રાખે છે, જીવની સાથે (તાદાત્મ્ય) સંબંધ રાખે તો જીવ પુદ્ગલમાં કોઈપણ ભેદ ન રહે ! એ રાગ અહીંયા અજીવને અચેતન ગણવામાં આવેલ છે. ચૈતન્ય ભગવાન આત્મા શુદ્ધસ્વભાવમાં રાગ છે જ નહીં, રાગનો સંબંધ પુદ્ગલની સાથે લઈને, આપણો (પોતાનો) સ્વભાવ (આત્માનો) અભેદ ભિન્ન કરી દીધો (છે). આહાહાહા ! ઝીણી વાત છે.

એ અહીંયા રાગ અને વર્ણ ગંધથી માંડીને રાગ-શુભરાગ એનો પુદ્ગલની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે (જો) જીવની સાથે પણ તાદાત્મ્ય (સંબંધ) હોય તો (તો) જીવ-પુદ્ગલમાં કોઈ ભેદ ન રહ્યો, એવું થવાથી જીવનો જ અભાવ થઈ જાય ! રાગ-અચેતન-શુભરાગ છે એ જો આત્મા સાથે તાદાત્મ્ય કહો તો આત્મા અચેતન થઈ જાય ! આહાહા ! આવી વાત છે !

ભગવાન આત્મા ચૈતન્ય-ઝળહળ-જ્યોતિ-પ્રકાશની મૂર્તિ-પ્રભુ તો અંદર જ્ઞાયક ચૈતન્ય જ્યોત ભગવાન (છે) એ રાગની સાથે તાદાત્મ્ય હોયતો આત્મા અચેતન થઈ જાય ! આહાહા !

અહીં તો કહે છે, શરીર-કર્મ આદિ પુદ્ગલ અચેતન છે, એમ જ રાગ-શુભ એ અચેતન

છે, તો એમાં ચેતન સ્વભાવનો કોઈ અંશ નથી, એ કારણે રાગને અચેતન (કહીને) પુદ્ગલની સાથે તદ્ગુણ-તાદાત્મ્ય (સંબંધ) કહ્યો. આ વ્યવહાર રત્નત્રયનો રાગ (પુદ્ગલ છે.) ગજબ વાત છે ભાઈ ! કેમ કે રાગમાં ચૈતન્યપણાનો (અભાવ છે.) જ્ઞાનપ્રકાશનો પુંજ પ્રભુ (આત્મા) એક બાજુ ભગવાન ચૈતન્ય-પ્રકાશ બિરાજમાન છે, એની સાથે રાગનો- અચેતનનો સંબંધ થઈ જાય તો ભગવાન (આત્મા) અચેતન થઈ જાય, (સમયસાર) છઠ્ઠી ગાથામાં એ કહ્યું કે જ્ઞાયકસ્વભાવ ચૈતન્ય જ્યોત વસ્તુ એ જો શુભાશુભભાવરૂપ થાય તો જડ થઈ જાય, જુઓ ! ત્યાં એ કહ્યું, કેમ કે એ તો ચૈતન્ય-જ્ઞાનરસ, સ્વપરપ્રકાશક-સ્વભાવનો રસકંદ-ઝળહળ જ્યોતિ એ ચૈતન્ય છે અને (જે) રાગ છે-વ્યવહાર રત્નત્રયનો (શુભ) રાગ એ અચેતન છે. બોંતેર ગાથામાં ય (આસ્રવોને) જડ કહ્યાં, છઠ્ઠી ગાથામાં એ જ કહ્યું કે જે જ્ઞાયક છે એ શુભાશુભભાવ (રૂપ) થઈ જાય તો જડ થઈ જાય ! આહાહા ! આવી વાત છે.

(આત્મા રાગ સાથે તન્મય હો તો) જડ થઈ જાય એમ દેખાડવું છે. છે ને ! ચૈતન્ય પ્રકાશની મૂર્તિ પ્રભુ (માં) રાગ કેમ હોય ? એમ કહે છે. રાગની પર્યાય, જડની સાથે સંબંધ રાખે છે, છે તો રાગની પર્યાય પોતાનામાં ચારિત્રગુણની વિપરીત પણ સ્વભાવની દૃષ્ટિથી દેખવાથી ત્રિકાળી ચૈતન્યજ્યોતિ-ઝળહળ-જ્યોતિ-પરમાત્મ સ્વરૂપ ધ્રુવ પ્રવાહ-ધ્રુવની ધારા ચૈતન્યધારા જોવાથી, રાગ તો અચેતન છે. આવી વાત છે.

એ રાગ જેમ પુદ્ગલની સાથે તદ્ગુણ (તાદાત્મ્ય છે) એમ જો આત્માની સાથે તદ્ગુણ હોય તો આત્મા અચેતન થઈ જાય. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? ઝીણી વાત ભાઈ ! જૈનદર્શન, જૈન પરમેશ્વર એની વાત તો બહુ સૂક્ષ્મ છે ! કેમ કે ચૈતન્ય ઝળહળ જ્યોતિ-પ્રકાશ ચૈતન્યનાં નૂરનું પૂર (અભેદ આત્મા) એમાં રાગનો સદ્ભાવ થઈ જાય તો આત્મા અચેતન થઈ જાય- એ તો ચૈતન્યની પ્રકાશની મૂર્તિ છે. સમજાણું કાંઈ ?

એ દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ (આદિના શુભભાવ) રાગ, એ પુદ્ગલની સાથે તાદાત્મ્ય (સંબંધ) છે. ગજબ પ્રભુ ! કેમ કે એમાં (રાગભાવમાં) ચૈતન્યપણું નથી, એ કારણે એ અચેતનની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ, ચૈતન્ય પ્રકાશનું પૂર પ્રભુ (એ ચેતન) એની સાથે જો રાગ (અચેતન) નો તાદાત્મ્ય (સંબંધ) હો તો ચેતન પોતે સ્વયં અચેતન થઈ જાય ! આવી વાત ક્યાં ?

(આહા !) ચૈતન્યજ્યોત, પ્રકાશની મૂર્તિ પ્રભુ ! સ્વપરપ્રકાશકની મૂર્તિ આત્મા તો ત્રિકાળ રાગને પ્રકાશે-જાણે પણ રાગરૂપ ન થઈ જાય ! ઘણું પરથી ઉદાસ થવું જોઈએ, કહે છે, એ અચેતન રાગ અને પુદ્ગલ એક થઈને તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, તો એનાથી ઉદાસ થઈ જાય. પ્રભુ ! તારી ચીજ (એ રાગ) નથી, છે (અભેદ) ત્યાં તારું આસન લગાવી દે ! જ્ઞાયકસ્વરૂપ ચૈતન્યમૂર્તિ (અભેદ) માં ! જ્યાં ચૈતન્ય ઝળહળ જ્યોતિ, સ્વપરપ્રકાશકનું પૂર પ્રભુ-ધ્રુવપૂર, ચૈતન્યના નૂરના-તેજના પૂર પ્રભુ એ પોતે છે. એની સાથે રાગનો તાદાત્મ્ય સંબંધ કરી દે (માની લે) તો જીવ, અજીવ થઈ જાય- અચેતન થઈ જાય. આહાહા ! આકરી વાત છે. પ્રભુ ! જીવનો જ અભાવ થઈ જાય ! તો મહાદોષ આવે.

ગાથા - ૬૩-૬૪

સંસારાવસ્થાયામેવ જીવસ્ય વર્ણાદિતાદાત્મ્યમિત્યભિનિવેશેઽપ્યયમેવ દોષઃ-

અહ સંસારત્થાણં જીવાણં તુજ્ઞ હોતિ વણ્ણાદી ।
તમ્હા સંસારત્થા જીવા રૂપિત્તમાવણ્ણા ॥૬૩॥

એવં પોગ્ગલદવ્વં જીવો તહલક્ખણેણ મૂઢમદી ।
ણિવ્વાણમુવગદો વિ ય જીવત્તં પોગ્ગલો પત્તો ॥૬૪॥

અથ સંસારસ્થાનાં જીવાનાં તવ ભવન્તિ વર્ણાદયઃ ।
તસ્માત્સંસારસ્થા જીવા રૂપિત્વમાપન્નાઃ ॥૬૩॥

એવં પુદ્ગલદ્રવ્યં જીવસ્તથાલક્ષણેન મૂઢમતે ।
નિર્વાણમુપગતોઽપિ ચ જીવત્વં પુદ્ગલઃ પ્રાપ્તઃ ॥૬૪॥

યસ્ય તુ સંસારાવસ્થાયાં જીવસ્ય વર્ણાદિતાદાત્મ્યમસ્તીત્યભિનિવેશસ્તસ્ય તદાનીં સ જીવો રૂપિત્વમવશ્યમવાપ્નોતિ । રૂપિત્વં ચ શેષદ્રવ્યાસાધારણં કસ્યચિદ્દ્રવ્યસ્ય લક્ષણમસ્તિ । તતો રૂપિત્વેન લક્ષ્યમાણં યત્કિચ્છિદ્રવતિ સ જીવો ભવતિ । રૂપિત્વેન લક્ષ્યમાણં પુદ્ગલદ્રવ્યમેવ ભવતિ । એવં પુદ્ગલદ્રવ્યમેવ સ્વયં જીવો ભવતિ, ન પુનરિતરઃ કતરોઽપિ । તથા ચ સતિ, મોક્ષાવસ્થાયામપિ નિત્યસ્વલક્ષણલક્ષિતસ્ય દ્રવ્યસ્ય સર્વાસ્વપ્યવસ્થાસ્વનપાયિત્વાદનાદિનિધનત્વેન પુદ્ગલદ્રવ્યમેવ સ્વયં જીવો ભવતિ, ન પુનરિતરઃ કતરોઽપિ । તથા ચ સતિ, તસ્યાપિ પુદ્ગલેભ્યો ભિન્નસ્ય જીવદ્રવ્યસ્યા-ભાવાદ્ગત્યેવ જીવાભાવઃ ।

હવે, ‘માત્ર સંસાર-અવસ્થામાં જ જીવને વર્ણાદિક સાથે તાદાત્મ્ય છે’ એવા અભિપ્રાયમાં પણ આ જ દોષ આવે છે એમ કહે છે:-

વર્ણાદિ છે સંસારી જીવના એમ જો તુજ મત બને,
સંસારમાં સ્થિત સૌ જીવો પામ્યા તદો રૂપિત્વને; ૬૩.
એ રીત પુદ્ગલ તે જ જીવ, કે મૂઢમતિ ! સમલક્ષણે,
ને મોક્ષપ્રાપ્ત થતાંય પુદ્ગલદ્રવ્ય પામ્યું જીવત્વને ! ૬૪.

ગાથાર્થઃ- [અથ] અથવા જો [તવ] તારો મત એમ હોય કે [સંસારસ્થાનાં જીવાનાં] સંસારમાં સ્થિત જીવોને જ [વર્ણાદયઃ] વર્ણાદિક (તાદાત્મ્યસ્વરૂપે) [ભવન્તિ] છે, [તસ્માત્] તો તે કારણે [સંસારસ્થાઃ જીવાઃ] સંસારમાં સ્થિત જીવો [રૂપિત્વમ્ આપન્નાઃ] રૂપીપણાને પામ્યા; [એવં] એમ થતાં, [તથાલક્ષણેન] તેવું લક્ષણ

તો (અર્થાત્ રૂપીપણું લક્ષણ તો) પુદ્ગલદ્રવ્યનું હોવાથી, [મૂઢમતે] હે મૂઢબુદ્ધિ ! [પુદ્ગલદ્રવ્ય] પુદ્ગલદ્રવ્ય તે જ [જીવઃ] જીવ ઠર્યું [ચ] અને (માત્ર સંસારઅવસ્થામાં જ નહિ પણ) [નિર્વાણમ્ ઉપગતઃ અપિ] નિર્વાણ પામ્યે પણ [પુદ્ગલઃ] પુદ્ગલ જ [જીવત્વં] જીવપણાને [પ્રાપ્તઃ] પામ્યું !

ટીકા:- વળી, સંસાર-અવસ્થામાં જીવને વર્ણાદિભાવો સાથે તાદાત્મ્યસંબંધ છે એવો જેનો અભિપ્રાય છે, તેના મતમાં સંસાર-અવસ્થા વખતે તે જીવ અવશ્ય રૂપીપણાને પામે છે; અને રૂપીપણું તો કોઈ દ્રવ્યનું, બાકીનાં દ્રવ્યોથી અસાધારણ એવું લક્ષણ છે. માટે રૂપીપણા (લક્ષણ) થી લક્ષિત (લક્ષ્યરૂપ થતું, ઓળખાતું) જે કાંઈ હોય તે જીવ છે. રૂપીપણાથી લક્ષિત તો પુદ્ગલદ્રવ્ય જ છે. એ રીતે પુદ્ગલદ્રવ્ય જ પોતે જીવ છે, પણ તે સિવાય બીજો કોઈ જીવ નથી. આમ થતાં, મોક્ષ-અવસ્થામાં પણ પુદ્ગલદ્રવ્ય જ પોતે જીવ (ઠરે) છે, પણ તે સિવાય બીજો કોઈ જીવ (ઠરતો) નથી; કારણ કે સદાય પોતાના સ્વલક્ષણથી લક્ષિત એવું દ્રવ્ય બધીયે અવસ્થાઓમાં હાનિ અથવા ઘસારો નહિ પામતું હોવાથી અનાદિ-અનંત હોય છે. આમ થવાથી, તેના મતમાં પણ (અર્થાત્ સંસાર-અવસ્થામાં જ જીવનું વર્ણાદિ સાથે તાદાત્મ્ય માનનારના મતમાં પણ); પુદ્ગલોથી ભિન્ન એવું કોઈ જીવદ્રવ્ય નહિ રહેવાથી, જીવનો જરૂર અભાવ થાય છે.

ભાવાર્થ:- જો એમ માનવામાં આવે કે સંસાર-અવસ્થામાં જીવનો વર્ણાદિક સાથે તાદાત્મ્યસંબંધ છે તો જીવ મૂર્તિક થયો; અને મૂર્તિકપણું તો પુદ્ગલદ્રવ્યનું લક્ષણ છે; માટે પુદ્ગલદ્રવ્ય તે જ જીવદ્રવ્ય ઠર્યું, તે સિવાય કોઈ ચૈતન્યરૂપ જીવદ્રવ્ય ન રહ્યું. વળી મોક્ષ થતાં પણ તે પુદ્ગલોનો જ મોક્ષ થયો; તેથી મોક્ષમાં પણ પુદ્ગલો જ જીવ ઠર્યાં, અન્ય કોઈ ચૈતન્યરૂપ જીવ ન રહ્યો. આ રીતે સંસાર તેમ જ મોક્ષમાં પુદ્ગલથી ભિન્ન એવું કોઈ ચૈતન્યરૂપ જીવદ્રવ્ય નહિ રહેવાથી જીવનો જ અભાવ થયો. માટે માત્ર સંસાર-અવસ્થામાં જ વર્ણાદિભાવો જીવના છે એમ માનવાથી પણ જીવનો અભાવ જ થાય છે.

ગાથા-૬૩/૬૪ ઉપર પ્રવચન

ટીકા:- જેમનો એવો અભિપ્રાય છે, અભિપ્રાય જેનો આ છે- આશય, શ્રદ્ધા આદિ આ છે કે સંસાર અવસ્થામાં (વર્ણાદિભાવો-રાગભાવો) જીવના છે, ભલે મોક્ષ અવસ્થામાં ન હો, પણ સંસાર અવસ્થામાં તો રાગઆદિનો સંબંધ છે કે નહીં તાદાત્મ્ય ? સંસાર અવસ્થામાં જીવનો, વર્ણાદિ-રાગાદિ ભાવોની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, (તો) એના મતમાં સંસારઅવસ્થાને સમયે હોય તો આ જીવ અવશ્ય-જરૂર રૂપિત્વને પામે !

આહાહા ! એક કોર રાગને અજીવ- અચેતન કહ્યો, રૂપી કહ્યો, ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ પ્રભુ- અરૂપી-ચૈતન્યસ્વરૂપ, એમાં રાગ તો રૂપી સ્વરૂપ છે, કહે છે. ચૈતન્ય સ્વરૂપથી, (એ રાગ) રૂપી વિપરીતસ્વરૂપે છે. શુભરાગ હોં ! મુખ્ય વાત તો એ વાત છે બાકી તો બધું ઠીક છે, ગુણસ્થાન-જીવસ્થાન આદિ. આહાહાહા !

સંસાર અવસ્થામાં, અવસ્થામાં હોં ! સંસારદશામાં, આત્માનો ભાવ ત્રિકાળમાં એ નહીં, આંહી તો પર્યાયની વાત છે. સંસારની અવસ્થામાં જીવનો રંગ ને રાગના ભાવોની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, રંગને રાગ લ્યો ઠીક ! બે.. હુકમચંદ (ભારિલ્લના કાવ્યમાં) આવે છે ને રંગ, રાગને ભેદ (એ ત્રણ) અહીં રંગ રાગ ને ભેદ ત્રણેય આવી ગયું. 'જ્ઞાનાનંદી' (પદમાં) છે. રંગ, રાગને ભેદ. આહાહાહા ! અહીં પણ રંગ, રાગને ભેદની વ્યાખ્યા છે. રંગ, રાગને ભેદ એનો પુદ્ગલની સાથે તાદાત્મ્ય સંબંધ છે, એમ છે. તમે એમ માનો કે સંસારદશામાં તો (જીવનો) સંબંધ છે ને ! ભલે મોક્ષ અવસ્થામાં એની સાથે સંબંધ નથી, તો આવો તારો અભિપ્રાય હોય તો-એવા મતમાં સંસાર અવસ્થામાં-એ સમય અવશ્ય-જરૂર (જીવ) રૂપિત્વને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. ભગવાન જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ પ્રભુ રાગની સાથે તાદાત્મ્ય હોય સંસારદશામાં તો આત્મા રૂપિત્વને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. જીવ જરૂર રૂપિત્વને પ્રાપ્ત થાય છે. અને રૂપિત્વ તો કોઈ દ્રવ્યોનું શેષ અસાધારણ એવું લક્ષણ છે. જડનું -પુદ્ગલનું રૂપિત્વ લક્ષણ છે. કોઈ દ્રવ્યનું એટલે પુદ્ગલના શેષ દ્રવ્યોથી-જુદા પુદ્ગલ એ જીવ આદિથી ભિન્ન જુદા પુદ્ગલ એનું લક્ષણ છે. એટલા માટે રૂપિત્વ લક્ષણથી લક્ષિત જે કંઈ છે એ જ જીવ છે, એમ જો તું માની લે તો થઈ રહ્યું ! આત્મા રૂપી થઈ ગયો ! આહાહાહા !

અહીંયા તો હજી વ્યવહાર કરો, દયા-દાન-વ્રત-ભક્તિ-પૂજા-તપ એનાથી કલ્યાણ થશે. અરે, પ્રભુ ! શુભભાવ, અહીં તો શુભભાવ રાગ, રંગને ભેદ ત્રણેય પુદ્ગલની સાથે (તાદાત્મ્ય) સંબંધ છે (એમ) કહ્યું છે. નહીંતર તો આત્મા રૂપી થઈ જશે. (આત્મા) રંગરૂપ થઈ જાય ને રાગરૂપ થઈ જાય ને ભેદરૂપ થઈ જાય ને તો એ તો રૂપી થઈ જાય. (શ્રોતા:- કથંચિત્ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ ન કર્યો સાહેબ !) કથંચિત્ નહીં, બિલકુલ નહીં. અજ્ઞાન અવસ્થામાં તો (એ ત્રણેભાવો) પોતાના (આત્માના) છે એવું માને, પણ (આત્મ) વસ્તુમાં એ (ભાવો) છે નહીં. આહાહાહા !

પણ વસ્તુના સ્વરૂપની દૈષ્ટિથી એ અજ્ઞાન અવસ્થામાં જે માન્યું છે તે પણ પુદ્ગલનું છે. અજ્ઞાન અવસ્થામાં મારા છે, કર્તા હું (છું) એમ માને. સ્યાદવાદનો અર્થ એવો નથી કે આમ પણ છે ને આમ પણ છે. સ્યાદવાદની અપેક્ષા પર્યાયમાં, એમાં છે એ અપેક્ષાથી, એક પર્યાય દૈષ્ટિથી માનવું પણ સ્વભાવની દૈષ્ટિથી એ છે રૂપી, તો પોતાનું તાદાત્મ્ય છે સ્વભાવની સાથે, તો એનું તાદાત્મ્ય છે નહીં, એમ છે. આકરો માર્ગ બાપા ! આહાહાહા ! ચૈતન્ય પ્રકાશનું પૂર પ્રભુ એને અહીં અરૂપી કહ્યો, અને રંગ-રાગને ભેદ એને રૂપી કહ્યા. તો રૂપી લક્ષણ તો પુદ્ગલનું છે, એ લક્ષણ આત્મામાં લગાવી દે તો આત્મા રૂપી થઈ જાય પુદ્ગલ થઈ જાય, (તો તો) જીવ ભિન્ન રહ્યો નહીં.

ચૈતન્યના પ્રકાશનો પૂર પ્રભુ, આહાહા ! એનેય એની સાથે જે રંગ-રાગને ભેદનો તાદાત્મ્ય સંબંધ અવસ્થામાં (સંસાર અવસ્થામાં) માની લે તો પણ આત્મા, રૂપી થઈ જાય-રૂપી તો પુદ્ગલનું લક્ષણ છે. કઈ દૈષ્ટિએ, આ જીવતત્ત્વનું વર્ણન છે અહીંયા-એકલું જીવતત્ત્વ ! એમાં રાગ આદિ અજીવ તત્ત્વનો સંબંધ છોડવો, એ સંબંધ તારો છે જ નહીં. સમજાણું કાંઈ ? હવે આ વાત (વાદવિવાદે) ક્યાં પાર પડે ? (શ્રોતા:- આત્મામાં જાય તો પાર પડે !)

વાદવિવાદ કરે તો ! ભાઈએ કીધું ને ! કે કથંચિત્ કરો, કથંચિત્નો અર્થ છે, પર્યાયમાં એવું પર્યાયદૈષ્ટિએ છે એ કથંચિત્ પણ સ્વભાવદૈષ્ટિએ એમાં (આત્મામાં) એ (ભાવો) છે નહીં. અહીં તો ત્રિકાળી જ્ઞાયક સ્વભાવનું પૂર પ્રભુ. સમજાણું કાંઈ ? એમાં એ રાગ, રંગને ભેદ ત્રણેય નથી. રંગ, રાગને ભેદનો તો પુદ્ગલની સાથે સંબંધ લઈ લીધો છે. એવો જ જે પુદ્ગલની સાથે સંબંધ છે એવો જ આત્માની સાથે સંબંધ થઈ જાય તો આત્મા રૂપી થઈ જાય ! જીવનો અભાવ થઈ જાય, આવી વાત છે. ઓહોહો ! પહેલેથી ઉપાડ્યું છે ને ઈ-વર્ણ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ આદિ, રાગાદિ ને ભેદ- રંગ, રાગ ને ભેદથી ભિન્ન ! એ આવે છે હુકમચંદજીનું શું કહેવાય એ ? 'જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવી' (એ પદ) હા, ઈ એમાં નાખ્યું છે (કહ્યું છે) રંગ, રાગને ભેદ થી ભિન્ન ભગવાન આત્મા ચૈતન્યસ્વરૂપ માળાએ સારું નાખ્યું છે હુકમચંદજીએ એમાં ટૂંકું બહુ સરસ નાખ્યું છે. ઈ આમાંથી ઈ નાખ્યું (કહ્યું) રંગ, વર્ણથી ઉપાડ્યું, રાગ-શુભાશુભ ભાવથી ઉપાડ્યું, ગુણસ્થાન આદિથી ઉપાડ્યું, ભેદ-નિવૃત્તિ કર્મની નિવૃત્તિ લબ્ધિસ્થાન એ ભેદ છે. (આહા !) રંગ, રાગ અને ભેદથી નિરાળા પ્રભુ (આત્મા) છે. અરે રે ! આવું ક્યારે સાંભળે ! આવા ઝઘડા કરતા આ તો દેશસેવા કરો, કલ્યાણ થઈ જશે, કોની દેશની સેવા ? તારો દેશ તો અરૂપી (જ્ઞાયકભાવ) તારો દેશ તો, રૂપી (જે) રંગ, રાગને ભેદથી ભિન્ન, કોનાથી ભિન્ન ? રૂપીથી ભિન્ન તારો દેશ છે. ભગવાન આત્માનો દેશ અસંખ્ય પ્રદેશી અને અભેદ, એ તારા દેશમાં તો રંગ, રાગને ભેદનો અભાવ છે. ઓહોહો !

રૂપિત્વથી લક્ષિત પુદ્ગલદ્રવ્ય છે. રૂપીનું લક્ષણ તો પુદ્ગલદ્રવ્ય. રાગ પણ રૂપી છે, ભેદ પણ રૂપી છે. રંગ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ એ તો રૂપી (છે જ પણ) શુભ-અશુભ રાગ રૂપી (ને) ગુણસ્થાન, જીવસ્થાન, માર્ગજ્ઞાસ્થાન રૂપી અને ભેદ છે એ પણ રૂપી. પર્યાયમાં ભેદ લખાય છે, એ ત્રિકાળી અભેદમાં નથી, એ અપેક્ષાએ ત્રિકાળીને અરૂપી કહ્યો, ત્યારે ભેદને રૂપી કહ્યાં. હવે અહીંયા હજી રાગથી જુદું માનતા નથી. અહીં તો કહે છે ભેદથી પણ (આત્મદ્રવ્ય) ભિન્ન છે ? નિવૃત્તિ-કર્મની નિવૃત્તિ થતાં થતાં જે સંયમલબ્ધિ પ્રાપ્ત થાય એનેય ભેદમાં ને અહીંયા તો રૂપીમાં નાખી દીધા છે.

આહા ! એક કોર એમ કહેવું કે ભાઈ આ જ્ઞાનનો-ક્ષયોપશમનો અંશ છે, એ પોતે તો નિરાવરણને અંશ છે શુદ્ધ છે, એ શુદ્ધ વધી વધીને કેવળ થાય એમ કહે છે, એક બાજુ ઈ કઈ અપેક્ષાએ, એ તો અંશ છે એ ચોખ્ખું છે એ અપેક્ષાએ, પણ અહીંયા તો જે અંશ, ભેદ છે. એ તો પર્યાયની નયથી કહી વાત, પણ ત્રિકાળી જ્ઞાયકના નૂરમાં-પૂરમાં-તેજમાં એ અંબાર રાગઆદિનો અંબાર, એમાં છે જ નહીં, - અને (જો) હોય તો નીકળે નહીં, વીતરાગ માર્ગ અલૌકિક ભાઈ ! એમાં જૈનદર્શન- સમયસાર !! આહાહાહા !

પ્રવચનસારમાં એમ કહે કે જ્ઞાની ગણધર હોય એને પણ રાગનું પરિણમન છે માટે એનો કર્તા ઈ છે. (અહીંયા) એને રૂપીને પુદ્ગલ કહ્યો. એય ! એ જ્ઞાનની પ્રધાનતામાં જ્ઞાનનો સ્વભાવ સ્વ-પર બધું જાણવું (છે) એથી એની અપેક્ષા લઈને ત્યાં કહ્યું, અહીં તો કહ્યું કે રાગ છે એ રૂપી છે, ભેદ છે એ રૂપી છે એને જો આત્માના કહીશ (માનીશ) તો આત્મા અચેતન ને રૂપી થઈ જશે. કઈ અપેક્ષાએ કથન (છે તે યથાર્થ સમજવું) ભેદનું કથન આવ્યું નથી ? (આવ્યું

છે) ૧૧ મી ગાથા, એક તો ભેદની -વ્યવહારની શ્રદ્ધા છે જીવોને, ભેદની ને વ્યવહારની પરસ્પર પ્રરૂપણા પણ કરે છે અને ભેદનું-વ્યવહારનું કથન જૈન-દર્શનમાં વીતરાગે પણ કર્યું-ઘણું કર્યું છે, પણ એ ત્રણેયનું ફળ સંસાર છે. ગજબ વાત છે ! આહાહાહા !

આ વાત (અભિપ્રાય) ફેરવવો ભગવાન ! સમજાણું કાંઈ ?

અંદર ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ, આનંદ સ્વરૂપ પ્રભુ તેની દૈષ્ટિમાં આ ભાવ-બધાભાવ, રંગ, રાગને રૂપીને ભેદરૂપી અને પુદ્ગલના લક્ષણ ક્રીધા. આવું છે. કાંઈ વાદવિવાદે પાર પડે એવું નથી. (કહે છે) ભેદનું હસ્તાવલંબ જાણી, શાસ્ત્રમાં પણ ઘણું કથન આવે, ઘણું કથન, બહુ કથન આવે ! હવે આ વાત કરવા જાય ને એ સામે (વ્યવહારની વાત) ચર્ચામાં મૂકે ! ભાઈ એ તો પર્યાયનયે અંદર રાગાદિ છે એ જણાવ્યું, પણ એના (આત્માના) સ્વરૂપમાં નથી એવી દૈષ્ટિ કરવી છે અભેદમાં ! અને અભેદદૈષ્ટિ થયા વિના સમ્યગ્દર્શન નહીં થાય, એ દૈષ્ટિ વિના સમ્યગ્દર્શન થતું નથી.

આહાહા ! સમ્યગ્દર્શન, ત્રિકાળી ભગવાન જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવી પ્રભુ એકરૂપી ત્રિકાળીસ્વભાવ, એનો સ્વીકાર સત્યનો, એ સત્યના સ્વીકારમાં, પર્યાયનો સ્વીકાર નહીં, એટલે ભેદનો સ્વીકાર નહીં-રાગનો સ્વીકાર નહીં-નિમિત્તનો સ્વીકાર નહીં ત્યારે સમ્યગ્દર્શન થાય છે. આવી વાતું હવે ! અરે ! આહાહાહા !

એને એકાંત કહીને લોકો તરછોડી દે છે, આ રે ! પ્રભુ આવી તારી અભેદ ચીજમાં એ (ભેદ) છે નહીં, તો (જે જેમાં) નથી એનો નકાર કરવો એ તો પર્યાયતા છે. એ તો શ્લોકમાં આવ્યું ને ! કે ભેદજ્ઞાન થયા પહેલાં રાગનો કર્તા માનો અજ્ઞાનભાવમાં ! છે ને ? કળશ ? કઈ અપેક્ષા છે (સમજવું જોઈએ) પણ ભેદ, જ્ઞાન થતા તારી ચીજમાં (આત્મામાં) છે નહીં. આવી વાત છે. આકરું પડે ને મોંઘું પડે (તેથી કરીને) કાંઈ બીજી રીતે પલટી નખાય એને ? આનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ પ્રભુ. અંદર ઝળહળ જ્યોતિ ચૈતન્ય (અભેદ બિરાજે છે.)

(સવારે) પાંચના પહેલે, પોણા પાંચે એક સ્વપ્નું આવ્યું જરી 'ક, ત્યાં એક છોકરો ગૃહસ્થનો મોટો, ગૃહસ્થનો મોટો, ગૃહસ્થના ઘરે ઊતરેલા-મોટા-પૈસાવાળા કો 'ક હતા, છોકરો નાનો, ક્રીધું બાપુ જે આ આત્મા અંદર ચૈતન્ય પ્રકાશનું નૂર એ આત્મા હો ? આજ પાંચ વાગ્યે અંદર ચૈતન્યનો પ્રકાશ ભગવાન તે આત્મા છે બાપુ ! (છોકરો) દશ, બાર વરસનો કોઈ ગૃહસ્થનો હતો ક્રીધું. આ શરીર-ફરીર નહિ હોં તું... બાળક હતો ક્રીધું ભાઈ ! બાપુ. બાપા ! જે આ શરીર છે ને એ (તું) નહીં, અંદર ચૈતન્યનો પ્રકાશનું નૂર એ આત્મા છે. ગમે ઈ કો 'ક આવી ગયું હોય, કોઈક હતો ગૃહસ્થનો ત્યાં ઊતરેલા મોટા પૈસાવાળાનો ઈ છોકરો, આવ્યો ભાઈ ! અંદર ચૈતન્યના પ્રકાશનું નૂર છે- જાણે છે- જાણનાર.. જાણનાર.. જાણનાર ચૈતન્ય તે આત્મા છે. (દેહ-શરીર) આ તો માટી ધૂળ છે.

આંહી તો રાગને પણ રૂપી અને પુદ્ગલ કહી દીધું, અહીં તો ભેદને પણ રૂપીને અજીવને પુદ્ગલ -રૂપી, અજીવ, અચેતન ને રૂપી-પુદ્ગલ (ક્રીધા છે) ભાઈ ! આ તો ત્રણલોકના નાથ સર્વજ્ઞદેવ (તીર્થંકર) પરમેશ્વર, સત્યની વાતને પ્રસિદ્ધ કરે છે. આત્મા પ્રસિદ્ધ ક્યારે થાય ? કે તે રૂપી, ભેદને, અચૈતન્ય રાગથી ભિન્ન પડીને, અભેદની દૈષ્ટિ કરે ત્યારે પ્રસિદ્ધ થાય ! આહાહાહા !

નહીંતર તો રંગ, રાગ અને ભેદ, ત્રણેને અચેતન કહ્યા, અજીવ કહ્યા, રૂપી કહ્યા, અને પુદ્ગલ કહ્યા ! અરે રે પુદ્ગલદ્રવ્ય જ છે. રૂપીત્વથી લક્ષિત તો પુદ્ગલ દ્રવ્યજ છે. પુદ્ગલદ્રવ્ય જ છે એમ કહ્યું દેખો ! હવે એ રાગ, ભેદને રંગ પુદ્ગલદ્રવ્યજ છે. છે ને ? સામે પુસ્તક છે. (શ્રોતા:- એકાંત થઈ ગયું !) સમ્યક્ એકાંત છે ઈ-સમ્યક્એકાંત છે એ. રાત્રે પ્રશ્ન હતો ને ? સમ્યક્ એકાંત આવું છે, ત્યારે પર્યાયમાં રાગ અને અલ્પતા છે એનું જ્ઞાન થાય છે, એનું નામ અનેકાન્ત છે, પર્યાયમાં છે એવું જાણે છે નયના અધિકારમાં આવ્યું ને ! આવો માર્ગ ! સાંભળવામાં ઝીણો પડે ! વસ્તુ તો આ રીતે છે અંદર.

જેના-ચૈતન્યના પ્રકાશમાં, ભેદ ને રાગનો ક્યાં સંભવ છે ? રૂપીની વર્ણની તો વાત શું કરવી ? રાગ અને ભેદનો પણ ત્યાં અવકાશ ક્યાં છે ? અંદર (શ્રોતા:- ભેદવસ્તુમાં કેવીરીતે હોય) (એ બધું) પરમાં-પરમાં, અત્યારે જ્યારે એ અભેદના નથી માટે ભેદ (આદિ) પરમાં એમ લઈ લીધું. રૂપી લઈ લીધું-પુદ્ગલમાં લઈ લીધું-અચેતન કીધું ! આવી વાત છે ! ચોરાશીના અવતાર ઊતરી ગયા એમાંથી (આત્મામાંથી) જનમ-મરણ રહ્યા નહીં ત્યાં, કેમ કે રાગ-રંગ અને ભેદ પુદ્ગલમાં નાખી દીધા, પોતાના સ્વભાવમાં નથી, (એવા) પોતાના સ્વભાવની જ્યાં દૈષ્ટિ થઈ, ભવનો અંત થઈ ગયો. જનમ-મરણનાં અવતાર અનંત તે બંધ થઈ ગયા ! એ રાગ અને ભેદને પોતાના માનતો હતો, ત્યાં સુધી મિથ્યાત્વ હતું. અને ત્યાં સુધી, અનંત અનંત સંસારમાં રુલવાની (રખડવાની) એમાં (મિથ્યાત્વમાં) શક્તિ હતી (પરંતુ) જ્યારે આત્મા ભગવાન પૂર્ણાંન્દ પ્રભુ, અભેદપ્રભુ આત્મા છે, એમા રંગ, રાગને ભેદ નથી, એને અચેતન - અજીવમાં નાખી દીધા, તો મારામાં (નિજાત્મામાં) છે જ નહીં, છે તો મારું સ્વરૂપ અભેદ છે. એવી જ્યાં દૈષ્ટિ થઈ, સંસારનો અભાવ થઈ ગયો ! આવી સમ્યક્દૈષ્ટિની કિંમત છે. એની તો ખબર ન મળે ને બાહ્ય ત્યાગ કર્યા ને આ કર્યાને ત્યાગી થયાને ! લોકો ય બચારા એ બાહ્યમાં પડ્યા છે ! શું કરે એ લોકો ? અંતરમાં આવા ભેદ, રંગ ને પણ જ્યાં ત્યાગ છે અને અભેદનું ગ્રહણ (આશ્રય) છે. એની કિંમત ન મળે ! છે ? બીજો પુરૂષાર્થ છે (લોકોને તો) શું થયું ? અંતર અભેદમાં રહેવું એ પુરૂષાર્થ છે. (આહા !) એ જ પુરૂષાર્થ છે. અભેદ (આત્મા) જે દૈષ્ટિમાં આવ્યો ને એમાં લીન (એકાગ્ર) વિશેષ થવું એ ચારિત્ર છે. પણ પહેલાં સમ્યક્દર્શનમાં શું છે, એની ખબર નથી ને ચારિત્ર તો ક્યાંથી થાય ? (આવો અભેદાત્મા) પ્રભુ ! ખ્યાલમાં લેવો બહુ કઠણ છે. અંદર જ્ઞાનપ્રકાશનું પૂર-ચૈતન્યની ઝળહળ જ્યોતિ ધ્રુવ-અભેદ, એવી દૈષ્ટિ કરવાથી, ભેદને રંગને રાગ એ જુદા પડી જાય છે. એની (આત્માની) પર્યાયમાં પણ હોતા નથી. સમ્યક્દર્શનની પર્યાયમાં પણ (એ ત્રણે) આવતા નથી. આહાહા !

સમ્યક્દર્શનની પર્યાયમાં તો ત્રિકાળી અભેદ (આત્મા) આવ્યો, એ સમ્યક્દર્શનની પર્યાયમાં ભેદ, રંગને રાગ આવતા નથી પ્રભુ ! (ત્યાગ થઈ ગયો) આ કેવડો (કેટલો) ત્યાગ છે ? એવા ત્યાગની કિંમત નહીં ! દેવાનુંપ્રિયા ? અને બહારથી લૂગડા ફેરવ્યાં ને આ કર્યું-કંઈક કરે, નગ્ન થઈ ગયા ! કાંઈ ધુળેય નથી, બહારના ત્યાગ-ગ્રહણ આત્માના સ્વરૂપમાં છે જ નહીંને ! છે ? વિકારનો ત્યાગ એ પણ સ્વરૂપમાં નથી, (એતો) જ્યાં સ્વરૂપની દૈષ્ટિ થાય છે એમાં (આત્મામાં) સ્થિરતા (એકાગ્રતા) થતાં, વિકાર ઉત્પન્ન જ થતો નથી તો એણે (રાગનો)

ત્યાગ કર્યો, એવું નામમાત્રથી કથન છે. કેમ કે જ્ઞાયકસ્વભાવ વિકારરૂપ થયો જ નથી, તો ત્યાગ કરવાનું ક્યાં રહે છે ત્યાં ? (સમયસાર) ૩૪ ગાથામાં આવે છે કે આ જ્ઞાન (સ્વરૂપ) આત્મા, રાગરૂપ થયો જ નથી, (રાગરૂપ) થયો જ નથી તો રાગનો ત્યાગ શી રીતે કરે ? આહાહા !

(આહા !) પોતાના જ્ઞાયકસ્વભાવમાં જ્યાં દૈષ્ટિ થઈ અને એમાં જ્યાં સ્થિર થયો તો એ રાગરૂપ થયો જ નહીં ને રાગ (ઉત્પન્ન) જ ન થયો, તો રાગનો ત્યાગ શી રીતે થયો ? એય ! આવી વાતું છે. ન્યાં સમજાય એવું નથી ન્યાં ઘરે ન્યાં ! આજ જવાના છે ! એક એક લીટી અલૌકિક છે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ?

એ પ્રકારે પુદ્ગલદ્રવ્ય જ સ્વયં જીવ છે એમ થઈ ગયું- જો રાગ, રંગને ભેદને જીવની સાથે તાદાત્મ્ય માનો, પુદ્ગલની સાથે (તાદાત્મ્ય) છે એમ જીવની સાથે માનો તો પુદ્ગલ દ્રવ્ય જ સ્વયં જીવ છે, (એમ થયું !) ગજબ વાત છે ને ! ભેદ અને રાગ ને રંગ, એ પુદ્ગલના લક્ષણ છે. રૂપી છે- અજીવ છે- અચેતન છે- જડ છે, એને જો આત્મામાં જોડી દે તો આત્મા જડ થઈ જશે- આત્મા પુદ્ગલ થઈ જશે. અભેદ ભગવાન આત્મા, ભેદરૂપ થઈ ગયો ! આત્મા પુદ્ગલ થઈ ગયો, અભેદ ભગવાન (આત્મા) ભેદરૂપ થઈ ગયો ! આહાહાહા ! આ સમયસાર ! જેના પેટ ઉંડા બહું !! આહાહા !

એનાથી અતિરિક્ત બીજો કોઈ જીવ નથી, કેમ કે રાગ, ભેદને રંગ ને કેમ કે જ્યાં આત્માની સાથે તાદાત્મ્ય (સંબંધે) લીધા, તો પુદ્ગલ જ જીવ થઈ ગયો, જીવ તો ભિન્ન રહ્યો નહીં. ઝીણી વાત છે ભાઈ ! આ કાંઈ સાધારણ ગાથા નથી. આહાહાહા ! ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ પ્રભુ, એકલો ચૈતન્યરસ, સ્વપરપ્રકાશક સ્વભાવનો પિંડ ! ત્રિકાળી હો, પર્યાયમાં એ છે એ વાત નહીં, એવો (અભેદ) ભગવાન આત્મા છે. એમા ભેદ, રંગને રાગ છે જ નહીં, અને ભેદ, રંગ ને રાગ (તો) પુદ્ગલના અહીં કહ્યાં-રૂપી કહ્યો, એ-રૂપ આત્મા જો થઈ જાય તો આત્મા પુદ્ગલને રૂપી થઈ ગયો.

(આહાહા !) આત્મા જે ભિન્ન-અરૂપી આનંદકંદ છે (એ તો રંગ, રાગ, ભેદરૂપ હો) તો જીવ રહ્યો નહીં. ધીરાના કામ છે ભાઈ ! કાંઈ ઉતાવળે આંબા પાકી જાય એવી ચીજ નથી આ. આહાહાહા ! અને સર્વોત્કૃષ્ટ વસ્તુ જ તું છે, આવ્યું 'તું ને કાલે. આતમ પદાર્થ મહાપ્રભુ ! સર્વોત્કૃષ્ટ જગતમાં જે સાર (રૂપ) છે તે તું જ છે. એવા આત્મામાં જો રાગને ભેદ અને રંગ લગાવી દે (જોડી દે) (તેથી તો) ભગવાન આત્મા, રૂપી અને અચેતન થઈ જાય, જીવપણું રહે નહીં. અરે રે ! એ પ્રકારે પુદ્ગલદ્રવ્ય જ સ્વયં જીવ છે. પરંતુ એનાથી અતિરિક્ત (જુદો) બીજો કોઈ જીવ નથી રહેતો. એવું થવાથી-આમ થતાં મોક્ષઅવસ્થામાં-હવે મોક્ષમાં, મોક્ષઅવસ્થામાં પણ પુદ્ગલદ્રવ્ય જ પોતે જીવ (ઠરે) છે. ત્યાં (મોક્ષમાં) પણ પુદ્ગલ રહ્યાં ત્યાં, કારણકે પુદ્ગલની સાથે-રંગની સાથે (ભેદની સાથે) અભેદ (જીવ) હતો, એને તું જીવ કહે છે તો મોક્ષ થયો ત્યાં પણ એ પુદ્ગલ રહ્યાં, જીવ તો ભિન્ન રહ્યો નહીં.

આ સંસાર અવસ્થામાં પણ જો રૂપીત્વ જે પુદ્ગલનું લક્ષણ છે (એ) તારામાં (આત્મામાં) આવી જાય, તો એ આત્માનો મોક્ષ (થાય ત્યારે) મોક્ષમાં પણ એ (રંગ, રાગને ભેદ) આવે છે સાથે-સાથે, કારણકે (તેઓ) તાદાત્મ્ય છે તો (જીવ તો) ભિન્ન રહેતો નથી. હવે જેમ

અત્યારે પુદ્ગલ થયા એવી રીતે મોક્ષ થયો તો પુદ્ગલ ત્યાં ગયાં ત્યાં. આહાહાહા ! અહીં મોક્ષ (અવસ્થા) કેમ કહી ? કે અહીં (અત્યારે) સંસાર અવસ્થામાં એ રૂપી, રંગ, રાગને ભેદને પોતાના માને તો એનો જે તાદાત્મ્ય સંબંધ (માને) તો એ તો આગળ જતા-ત્યાં મોક્ષ જતાં પણ તાદાત્મ્ય સંબંધ (તેમનો) રહેશે, તો પુદ્ગલ જ ત્યાં રહેશે, ત્યાં આત્મા (જીવ) રહેશે નહીં. અહીં તો અવસ્થાનો વિચાર છે ને ! મોક્ષની અવસ્થા એટલે ? ઈ આંહી અત્યારે નહીં, અત્યારે તો સંસાર અવસ્થામાં પણ રાગ, રંગને ભેદ જે પુદ્ગલ લક્ષણ છે એને આત્મામાં લગાવી દે (તાદાત્મ્ય સંબંધે) સંસાર અવસ્થામાં, તો તેઓ મોક્ષ અવસ્થા પ્રગટ કરે તેનો મોક્ષ થાય છે. તો એ અવસ્થા પ્રગટ કરે ત્યારે મોક્ષ થાય છે એ તો ત્યાં-ત્યાં રહી ગયા, એ સ્થિતિમાં એમ સંસારઅવસ્થામાં જ્યાં તાદાત્મ્ય છે તો આગળ જતા પણ તાદાત્મ્ય ત્યાં રહેશે જ. આ સંસારઅવસ્થા અને મોક્ષ અવસ્થા બેની અપેક્ષાએ વાત લેવી છે. તદ્દન મોક્ષઅવસ્થા નિર્મળ એ આંહી વાત નહીં. ન સમજવી.

આંહી તો તું કહે કે સંસારદશામાં -અવસ્થામાં, દ્રવ્ય-ગુણમાં તો નહીં ભલે ! પણ સંસારની મલિન અવસ્થામાં એ આત્મા રંગને રાગને ભેદથી તન્મય છે, તો તો તન્મયપણા (રંગ-રાગ-ભેદનું) તો એ પુદ્ગલનાં લક્ષણ છે. (જો એમ માન તો) સંસાર અવસ્થામાં આત્મા, રૂપી-પુદ્ગલ થઈ ગયો ! અને સંસાર અવસ્થા પલટીને જ્યારે તું એમ કહે છે મોક્ષ થશે, તો મોક્ષ એનો થશે તો ત્યાં પણ પુદ્ગલ જ રહેશે. એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? આ તો બે અવસ્થાની અપેક્ષાએ વાત છે. હોં ? મોક્ષ નિર્મળ અવસ્થા એ અત્યારે અહીં વાત નથી.

આહાહા ! શું કહે છે ? અહીં તો બે અવસ્થાની સાથે (સરખામણી) મિલાન કરી (કહ્યું) છે. કે એક આ અવસ્થામાં પણ જો રાગ-રંગને ભેદ તારો છે- તન્મય તાદાત્મ્ય લક્ષણે તો તે રૂપી થઈ ગયો (આત્મા) હવે તું એમ કહે છે (માને છે) કે આ (સંસાર) અવસ્થામાં એકમેક (આત્મા એ ભેદથી) છે એમ બીજી મોક્ષ અવસ્થા થશે ત્યાં પણ એકમેક (તદ્દરૂપ આત્મા) રહેશે. મોક્ષ -અહીંયા નિર્મળ એ અત્યારે વાત નથી. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? શું આચાર્યે ગજબ કામ કર્યાં છે ને ! દિગમ્બર સંતોએ, કેવળજ્ઞાનીના બધા કક્કા ઘુંટાવ્યા છે. 'ક' એટલે આત્મા થાય છે હો ! 'ક' 'ક' 'ક' એટલે આત્મા, આ આત્મા ! એ જો રાગ અને રંગ સાથે (ભેદ સાથે) એ અભેદ થઈ જાય તો આત્મા રહે નહીં ! આહાહાહા ! તેથી અન્ય (ભિન્ન) કોઈ જીવ સિદ્ધ થશે નહીં. એ તો જો કોઈ સંસાર અવસ્થામાં પણ-દશામાં-અવસ્થામાં પણ વિકાર અવસ્થામાં પણ વિકાર-રંગ, રાગને ભેદ જીવના ત્રિકાળ સાથે (તાદાત્મ્ય) માની લે તો આત્મા અત્યારે અહીંયા રૂપી થઈ ગયો ! અને એ આત્મા આગળ જ્યાં જાય, ત્યાં રૂપીને રૂપી રહેશે. મોક્ષ-નિર્મળ થઈ જાય એ પ્રશ્ન અત્યારે નથી. સમજાણું કાંઈ ?

તારો આત્મા સંસાર અવસ્થામાં, ભેદ-રંગને રાગરૂપ, એ આત્મા રહ્યો ! તો આત્મા રૂપી થયો અને એ જ રૂપીપણું એમાં તાદાત્મ્ય છે તો આગળ તાદાત્મ્યપણું-રૂપીપણું રહેશે, ત્યાં ! સમજાણું કાંઈ ? તારી મોક્ષદશા પણ આ રૂપીની થઈ ગઈ. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? મોક્ષ એટલે આ નિર્મળ મોક્ષ અવસ્થા ઈ આંહી પ્રશ્ન નથી. અહીંયા તો આ બે અવસ્થાઓની સાથે મિલાન (સરખામણી) કરવી છે.

કે ત્રિકાળી દ્રવ્ય-ગુણમાં તો છે નહીં, પણ સંસાર અવસ્થામાં તું રૂપીપણું- રાગ, રંગને પોતાના માને તો તો આત્મા વર્તમાન રૂપી થયો, ભિન્ન તો રહ્યો નહીં. તો એ જ રૂપી આગળ જતા પણ રૂપીપણું જ રહેશે, ત્યાં અરૂપી આત્મા, ભિન્ન તો રહ્યો નહીં, આ તો અવસ્થા, બે અવસ્થાની અપેક્ષાએ વાત કરી છે. સમજાણું કાંઈ.... ? હવે આવો ઉપદેશ, હવે (એને) પકડતા વાર લાગે એવો ઉપદેશ ભાઈ ! માર્ગ આવો છે. આહાહા !

વસ્તુમાં તો છે નહીં, દ્રવ્ય-ગુણમાં તો છે નહીં ભલે ! એમ તું કહે છે પણ પર્યાયમાં તો છે ને રાગને રંગ ને ભેદ, સંસારદશામાં, તો રાગ ને રંગ સંસાર અવસ્થામાં છે. તો તો (એમ માનવાથી) આત્મા રૂપી થયો, ભિન્ન ચૈતન્ય (અરૂપી) તો રહ્યો નહીં, ને એ જ મોક્ષમાં જાય છે તો રૂપી ત્યાં રહ્યો ! આત્મા (અરૂપી) તો રહ્યો નહીં, પુદ્ગલનો મોક્ષ થયો ! પુદ્ગલનો મોક્ષ શું ? પુદ્ગલ રહ્યું ત્યાં.... ભારે કઠણ વાત, ગજબની વાત છે ! એક એક શ્લોક ! દિગમ્બર સંતો, કેવળજ્ઞાનના કેડાયતો છે, કેવળજ્ઞાનના (આહા !) કેવળજ્ઞાનને ઘુંટાવે છે. કેવળજ્ઞાનના વિરહ ભૂલાવી દીધા છે. એ સર્વજ્ઞપરમાત્માને શું કહેવું હતું એ સંતોએ કહી દીધું, આવી વાત પ્રભુ ક્યાં છે, બીજે તો નથી પણ અત્યારે જૈન સંપ્રદાય નામ ધરાવે છે દિગમ્બર એમાંય આ વાત નથી. ન્યાં તો બસ આ ત્યાગ કરોને વ્રત પાળો, ભક્તિ કરો, ત્યાગ કર્યો (તેથી) પંચમહાવ્રત આવી ગયા ને પંચમહાવ્રત એ ધર્મ છે. ને એવા શુભભાવથી સંવર-નિર્જરા થાય છે, લ્યો !

આવ્યું હતું ને હમણાં શ્રુતસાગરનું-શ્રુતસાગર સાધુ છે ને એ દિગમ્બર ! શુભભાવ અનિયતિમાં શુભભાવથી નિર્જરા થાય છે, તો પછી આગળમાં શુભભાવથી નિર્જરા કેમ ન થાય ? અરેરે પ્રભુ ! શું કરે છે ભાઈ ? (અહીંયા તો) શુભભાવને પુદ્ગલ કહ્યા-રૂપી કહ્યા-અચેતન કહ્યા અજીવ કહ્યા. એનાથી સંવર-નિર્જરા થાય છે ? નિર્જરા થાય છે ? એનાથી ભિન્ન થઈને પોતાના જ્ઞાયક સ્વભાવને દૈષ્ટિમાં લીધો તો જ્ઞાયકરૂપ પરિણતિ થઈ એ સંવર-નિર્જરા છે. આકરી વાત છે. કારતક સુદ-૧૫ (પુનમ) વીતી ગઈ, અનંતી વીતી ગઈ ! આહાહા !

ઓહોહો ! (આચાર્યદેવ) ટીકા કરતા હશે જ્યારે એની, જે વિકલ્પ આવ્યો છે એ પણ મારો નથી. પુદ્ગલની સાથે (એનો તાદાત્મ્ય) સંબંધ છે. ટીકાની ક્રિયાનો હું કર્તા નથી. વિકલ્પ આવ્યો તેને પુદ્ગલની સાથે સંબંધ છે. અનિયતિમાં મારો સંબંધ છે જ નહીં તો એનાથી ભિન્ન રહીને એને જાણું-જાણવાવાળો છું અને પર્યાયમાં ભેદ પડે છે. મતિ-શ્રુત-અવધિ ને મન:પર્યાય ભેદ આદિ છે એનો હું જાણવાવાળો છું. મારામાં ભેદ નથી. નિમિત્તને જાણવાવાળો ભેદને જાણવાવાળો જેને જાણું એ-રૂપ હું નથી. ભેદને જાણું-રાગને જાણું-નિમિત્તને જાણું, (પણ) એ-રૂપ હું નથી. કહો દેવીલાલજી ? આવી વાત છે, તમારે ત્યાં છે સ્થાનકવાસીમાં ? (શ્રોતા:-હિંદુસ્તાનમાં નથી) સ્થાનકવાસી હતાને પહેલાં, આ તો દેષાંત ! દેવાનુંપ્રિયા ! અરે આ ક્યાં હતું (તત્ત્વ) ભાઈ ! ભેદજ્ઞાન કરાવવાની કળા ! અલૌકિક આ છે.

આહાહા ! ભેદથી, રંગથી, રાગથી ભિન્ન. અભેદ, અરંગીને અરાગી પ્રભુ, એવા ચૈતન્યદ્રવ્યની દૈષ્ટિ-આવા આત્માની દૈષ્ટિ કરવી એનું નામ સમ્યક્- યથાર્થ છે પણ રાગ અને એની સાથે આત્મા છે, એવી દૈષ્ટિ કરવી તો એ દૈષ્ટિ મિથ્યાત્વ છે.

(હવે કહે છે) પરંતુ એનાથી અતિરિક્ત-અન્ય કોઈ જીવ રહ્યો નહીં, કેમ કે સદા પોતાના

સ્વલક્ષણથી લક્ષિત -શું કહે છે ? કે રાગ, રંગને ભેદ જો આત્માના છે તો એ સદા પોતાના સ્વલક્ષણથી લક્ષિત એવું દ્રવ્ય છે- બધી અવસ્થાઓમાં હાનિ ને ઘસારો નથી પામતું ! શું કહે છે ? કે રાગ-ભેદને રંગ પોતાની સાથે (આત્માની સાથે) નું લક્ષણ હોય તો, એ લક્ષણ (આત્માનું) તો ઘસારો કોઈપણ અવસ્થામાં નથી થતો ને હાનિ નથી પામતું ને ઘસારો નથી થતો, એ તો એવો ને એવો રહે છે. બહુ વાત ફેરવી છે. આહાહાહા ! શું કહે છે ? ભગવાન આત્મા જ્ઞાયકભાવ જે ચૈતન્ય રસકંદ છે, એની સાથે રાગ, ભેદને રંગનું જો તાદાત્મ્ય (સંબંધ) માની લે તો દ્રવ્યને લક્ષણથી લક્ષિત થયું અને એ લક્ષણનો કોઈ પણ વખતે ઘસારો ને ઘટાડો (વધ-ઘટ) થતા નથી. (શ્રોતા:- સિદ્ધાંત બરાબર છે) સદા પોતાના સ્વલક્ષણથી લક્ષિત એવું દ્રવ્ય ! વાહ ! ગજબ કરી છે ને વાત. પ્રભુ આત્માને તું રાગવાળો માન, ભેદવાળો માન, રંગવાળો માન તો એ લક્ષણ તો તારા (આત્મ) દ્રવ્યનું થયું. તો એ લક્ષણ આવ્યા એ ક્યારેય હાનિ-ઘસારો ને ઘટાડો પામતા નથી. અમૃતચંદ્રાચાર્ય દિગમ્બર સંત, હજાર વર્ષ પહેલાં થયા, આ ટીકા (રચના થઈ) અમૃત રેડ્યા છે.

જેનું લક્ષણ જે છે ત્રિકાળ, રાગને રંગવાળો આત્મા તારો (માનીશ) તો રંગ, રાગને ભેદ તારા આત્માનું લક્ષણ થશે ને ત્રિકાળ રહેશે. કોઈ દિ' હાનિ ને ઘસારો એમાં માનીશ તો આત્મા તારો રહેશે નહીં. વિશેષ કહેશે. (શ્રોતા:- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)